

SVERIGES KOMMUNER OCH LANDSTING

Underlag till 2016 års forskningspolitiska proposition

Förord

Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) fick sommaren 2015 en inbjudan från regeringen att inkomma med synpunkter på och underlag för 2016 års forsknings- och innovationspolitiska proposition. SKL:s styrelse antog ett yttrande vid sitt möte den 23 oktober och överlämnade detta till regeringen den 2 november 2015.

SKL har tidigare, liksom förbundets föregångare Landstingsförbundet och Svenska Kommunförbundet, utarbetat flera forskningsstrategier i anslutning till forskningspropositioner. Liksom tidigare lyfts även denna gång centrala frågor kring finansieringen av och inriktningen på forskning och innovation som är relevant för kommuner, landsting och regioner.

Denna gång lämnar SKL också synpunkter på behov av en ny inriktning på den nationella forskningspolitiken liksom en förändring av det nationella forsknings- och innovationssystemet. Dessutom pekar förbundet ut ett antal områden där det finns behov av att utveckla mer kunskap, och lämnar förslag på ett antal prioriteringar som bör göras. Syftet är att påverka forskningspolitiken så att den blir mer gynnsam och relevant också för kommuner, landsting och regioner.

Underlaget bygger på hearings med medlemmar, och företrädare för olika kommunala och regionala forsknings- och innovationsmiljöer, centrumbildningar och liknande. Förbundets interna nätverk som arbetar med sektorsövergripande forsknings- och innovationsfrågor har också bidragit. Dessutom har merparten av förbundets beredningar och delegationer bidragit med synpunkter och idéer. Politiker likväl som tjänstemän har medverkat.

I anslutning till arbetet har också två rapporter tagits fram. Den första heter ”FUI-miljöer i offentlig verksamhet”, ISBN 978-91-7585-296-6, och finns att beställa från SKL eller ladda ner som pdf-fil.

Den andra heter ”Utanför det akademiska rummet – FUI-miljöer i praktiken” och är för närvarande under produktion. Den kommer att göras tillgänglig på samma sätt som den första rapporten.

Det är SKL:s förhoppning att underlaget kan sprida mer kunskap om forskning, utveckling och innovation som bedrivs hos SKL:s medlemmar och stimulerar till ett fortsatt samtal om detta lokala och regionala innovationssystem i relation till det nationella. Förhoppningsvis stimulerar det också till en fortsatt diskussion kring hur verksamhets- och kvalitetsutveckling i välfärdssektorn går hand i hand med kunskapsutveckling.

Stockholm i november 2015

Eva Marie Rigné, fil.dr.

Forsknings- och utvecklingssamordnare
Avdelningen för tillväxt och samhällsbyggnad

Innehåll

Sammanfattning	4
Det nationella forsknings- och innovationssystemet - behov av en förändrad forsknings- och innovationspolitik	6
Inledning	6
Forskning, utveckling och innovation hos SKL:s medlemmar	6
Gränsöverskridande kunskapsutveckling i samverkan	8
Samverkan stärker forskningens kvalitet	9
Digitalisering	9
Högre utbildning, forskarutbildning för yrkesverksamma (kommundoktorander)	9
Prioriterade områden för stöd till forskning, utveckling och innovation ...	11
1. Hälso- och sjukvård, omsorg, social välfärd m.m.	11
Utökad satsning på klinisk behandlingsforskning	11
Infrastruktursatsning på biobanker	12
Nationellt program för utveckling av evidensbaserad socialtjänst	12
2. Utbildning, lärande	13
Behov av att stärka den praktiska forskningen	13
Underlätta kompetensutveckling och forskning för yrkesaktiva lärare och skolledare	14
3. Integration	14
4. Kultur	15
5. Tillväxt och regional utveckling	15
Behov av fler regionala strategier för forskning, utveckling och innovation	15
Förstärkt infrastruktur för innovation i offentlig sektor	15

Sammanfattning

Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) framför synpunkter rörande behovet av en forsknings- och innovationspolitik med nytt, bredare fokus och utökade satsningar på stöd till forskning, utveckling och innovation inom välfärd och regional utveckling. SKL lyfter fram varför en bredare forsknings- och innovationspolitik behövs och ger förslag på vilken inriktning forsknings- och innovationssatsningar bör ha inom ett antal sakområden. Utgångspunkten för SKL är att den del av offentliga sektorn som förbundet företräder, utgör en strategisk resurs för nationell forskning, utveckling och innovation.

Forsknings- och innovationspolitiken behöver ändras i förhållande till det nationella forsknings- och innovationssystemets faktiska utseende.

- Den del av forsknings- och innovationssystemet som drivs av SKL:s medlemmar behöver inlemmas i forsknings- och innovationspolitiken, och få långsiktigt, statligt stöd liksom universitets- och högskolesektorn respektive näringslivet. SKL efterlyser stöd till forskningsinstitut för offentlig sektor. Fortsatt finansiering av en förstärkt innovationsinfrastruktur hos medlemmarna föreslås i programform baserat på SKL:s positionspapper ”En innovationsvänlig offentlig verksamhet”.
- Kunskapsutveckling i samverkan (kollaborativ/integrerad forskning, co-production of knowledge, etc.) behöver stimuleras av nationell forsknings- och innovationspolitik. Samverkan mellan forskning och praktik, liksom mellan utbildningsanordnare och avnämare för högre utbildning, stärker forskningens och den högre utbildningens kvalitet. Vidgade kvalitets- och relevansdefinitioner som bygger på konkret nyttiggörande av forskning, utveckling och innovation i verksamheter som drivs av kommuner, landsting och regioner behöver ges större utrymme. Regeringen kan bidra till detta bl.a. genom att bjuda in huvudmän och professioner till kontinuerliga gemensamma samtal om forsknings- och innovationsbehov.
- Mer kunskapsbaserat underlag behövs för forsknings- och innovationspolitiken. Konsekvenser av stora samhällsutmaningar av olika slag, övergripande teknik- och samhällsförändringar på makronivå, som exempelvis digitalisering, demografisk utveckling och globalisering av forsknings- och innovationssystem, behöver fångas upp och analyseras mångvetenskapligt och tvärsektorielt.
- Inom hälso-, vård- och omsorgsområdet behövs: ett långsiktigt, nationellt program för utveckling av evidensbaserad praktik i socialtjänsten; fortsatta, utökade satsningar på klinisk behandlingsforskning och infrastruktursatsning på biobanker.

- Inom utbildningsområdet behövs: förstärkning av medel för utbildningsvetenskaplig forskning inriktad på undervisningspraktik och lärande.
- Inom integrationsarbetet behövs: tillämpningsinriktad FoU om metoder och åtgärder för integration.
- Inom kulturområdet behövs mer forskning om (särskilt barns och ungas) kulturutövande, och de kulturella näringarnas betydelse för tillväxt.
- Inom området tillväxt och regional utveckling behövs: långsiktigt stöd till regionalt och lokalt FUI-arbete; bättre samordning av nationellt finansierad FUI med regionala och lokala satsningar på FUI-arbete i regionala och lokala utvecklingsprogram och strategier. Mer forskning behövs om utfallet av dessa satsningar och effekterna på det lokala och regionala forsknings- och innovationssystemet. Ökade resurser behövs till aktörer med regionalt utvecklingsansvar för eget FUI-arbete, och utlysningar för detta ändamål föreslås. Mer forskning behövs om universitets- och högskolesektorns roll för lokal och regional tillväxt och utveckling och Sverige som forskningsnation samt forsknings- och innovationssystemets alla nivåer.

Det nationella forsknings- och innovationssystemet - behov av en förändrad forsknings- och innovationspolitik

Inledning

Sedan forskningspolitiken utvecklades som särskilt politikområde har forskningslandskapet förändrats. 2000-talet behöver därför en ny forsknings- och innovationspolitisk inriktning. Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) anser också att ett nytt helhetsperspektiv på det nationella forsknings- och innovationssystemet (FUI-systemet) behövs. Idag inriktas forsknings- och innovationspolitik huvudsakligen på universitets- och högskolesektorn trots att huvuddelen av forsknings-, utvecklings- och innovationsarbete (FUI-arbete) görs utanför denna.

Hållbar tillväxt är beroende av en ständigt pågående strukturomvandling i näringsliv och offentlig sektor där tillgången på kunskap och kompetens är avgörande för förmågan till utveckling, och implementering av ny kunskap och innovativa arbetsformer.

SKL:s medlemmar är kunskapsorganisationer. FUI hos kommuner, landsting och regioner är alltså av strategisk betydelse för hela systemet, och Sverige som forsknings- och innovationsnation. Ett inslag i 2012 års forsknings- och innovationspolitiska proposition var att stärka nyttiggörandet av och samhällsrelevansen av forskning och innovation vilket SKL ser positivt på. Förbundet anser att detta mål skall prioriteras i framtida forsknings- och innovationspolitik. Det kräver att fokus i politiken inriktas på hela forsknings- och innovationssystemet, som genomgått stora förändringar efter millennieskiftet.

Forskning, utveckling och innovation hos SKL:s medlemmar

SKL vill understryka att kontinuerlig dialog mellan förbundet och regeringen kring forsknings- och innovationspolitiska frågor är av största vikt, då SKL företräder den stora del av det nationella forsknings- och innovationssystemet som är lokaliserat i kommuner, landsting och regioner. SKL:s roll som forskningsaktör inkluderar också kontinuerlig dialog med riksdagen och EU rörande forsknings- och innovationspolitik eftersom globaliseringen av

forskning och innovation ökar hastigt. SKL:s medlemmar är aktiva och deltagande i EU:s ramprogram för forskning och innovation, och engagerade i FUI-arbete via strukturfondsprogram.

SKL har länge påpekat att en mycket stor potential för FUI finns inom medlemmarnas verksamheter, i ett ständigt pågående arbete med att utveckla och förbättra den gemensamma välfärdssektorn. SKL:s medlemmar arbetar med FUI i hela processer alltifrån idéer till kommersialisering/nyttiggörande/implementering liksom att främja regionala och lokala strukturer för detta.

SKL menar att FUI är lika viktigt för offentlig verksamhet som för näringslivet, eftersom kommuner, landsting och regioner står för en betydande del av samhällsekonomin. Uppskattningsvis 1/3 av BNP härrör från denna sektor, och ca 1,1 miljoner människor arbetar i den. Verksamheterna är komplexa, spänner ofta över flera sektorer och är mångvetenskapliga liksom multiprofessionella. Som producenter av forskning och innovation, liksom också avnämare för forskning, utveckling och innovation liksom högre utbildning, är förbundets medlemmar helt centrala för forsknings- och innovationspolitiken.

Det finns också en konkret infrastruktur för detta arbete. Kommuner, landsting och regioner finansierar idag forsknings-, utvecklings- och innovationsarbete vilket bedrivs i en mängd olika miljöer som finns utanför universitets- och högskolelandskapet. Enligt SCB:s statistik (senast publicerad 2013) satsade förbundets medlemmar över tre miljarder/år på eget FUI-arbete, och satsningarna på egna FUI-miljöer har ökat över tid. Flera studier tyder dock på att SCB:s data utgör en underrapportering av hur stor egenfinansieringen är, och att det är högre summor som utgår. Exempelvis inkluderar SCB:s statistik inte den satsning på klinisk behandlingsforskning som bygger på en överenskommelse mellan SKL:s medlemmar och staten, vari förbundets medlemmar 2014 lade in 75 Mkr.

Antalet enheter där sådant arbete utförs är nu ca 180 lokaliserade över hela landet. Dessa är kunskapsproducerande miljöer där individer med stor kompetens för FUI-arbete verkar. SKL följer löpande utvecklingen av detta landskap (se bl.a. SKL-rapporten "FUI-miljöer i offentlig verksamhet") och menar att denna del av det nationella FUI-systemet måste omfattas av forsknings- och innovationspolitiken och erhålla långsiktig finansiering från staten liksom universitets- och högskolesektorn. De statligt finansierade branschforskningsinstitut som drivs i samverkan med industri och näringsliv erhåller också långsiktig statlig finansiering.

SKL efterfrågar ett motsvarande statligt engagemang i de FUI-miljöer som finns hos kommuner, landsting och regioner. Detta kan ske på olika sätt, men SKL efterfrågar framför allt ett långsiktigt åtagande.

SKL anser att den nationella forsknings- och innovationspolitiken skall bygga på en bred syn på innovation, som täcker inte bara teknik utan även social och organisatorisk innovation liksom processinnovation. Innovation är nya lösningar som svarar mot efterfrågan och behov i vardagen och omvärlden.

Värdet som skapas kan anta många former – ekonomiska, sociala eller miljömässiga. Innovation kan ske stegvis eller i stora språng. Värdeskapandet för samhället uppstår då nya lösningar anammas, sprids och blir ett sätt att arbeta långsiktigt på. SKL:s syn på innovation är att det är något nytt, som är nyttigt och blir nyttiggjort. Det kräver också en förändrad syn på var forskning och innovation görs, och vilka som kan vara mottagare av statlig finansiering för ändamålet.

Detta behöver få ett genomslag hos de statliga myndigheter som finansierar FUI- arbete. Verket för innovationssystem, VINNOVA, som idag har ett sådant uppdrag lägger fortfarande mer än 90 % av sina resurser på anslag till akademi, företag och statliga bolag/myndigheter. SKL och VINNOVA har utvecklat ett gott samarbete men förbundet anser att en omfördelning och prioritering av FUI-finansieringen till förmån för kommuner, landsting och regioner är nödvändig. Detsamma gäller även för andra statliga forskningsfinansiärer som Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (FORTE); Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggnad (FORMAS) och övriga.

Betydelsen av nyttiggörandet av kunskap och det ständiga växelspelet mellan teori och praktik i kunskapsutveckling innebär också att innovativ verksamhet sker bäst i konkreta verksamheter, inte avskilt från dessa, vilket får stöd i den empiriska och tvärvetenskapliga forskningen om forskning och innovation (vetenskaps- och innovationsstudier). SKL:s medlemmar tar fasta på detta exempelvis genom att sluta ALF-avtal med staten, för den forskning, utbildning och utveckling som bedrivs i praktik, inom ramen för landstings/regioners verksamhet. Det är ytterligare ett argument för att staten behöver satsa tillsammans direkt med förbundets medlemmar på att stimulera FUI-verksamhet hos dessa i stället för att gå omvägen via universitets- och högskolesektorn.

Gränsöverskridande kunskapsutveckling i samverkan

Förbundet anser vidare att det är grundläggande att se människor som medskapare av forskning, utveckling och innovation, inte passiva mottagare. SKL har i flera sammanhang efterlyst forskning, utveckling och innovation med förbundets medlemmar, i stället för att det forskas om dem och deras verksamhet. Det leder i sin tur till ett förändrat synsätt på värdeskapandet liksom innovativa processer inom offentliga verksamheter.

Det finns dimensioner av styrning och ledning av organisationer och verksamheter som skär genom alla områden och är viktiga att få mer FUI-baserad kunskap om för att utveckla medlemmarnas verksamheter. Det finns dimensioner av teknikutveckling som skär igenom alla verksamhetsområden, som t.ex. digitaliseringen, och dess konsekvenser för samhälls- och verksamhetsutveckling i stort. Det innebär också att gränsöverskridande forskning och innovation behövs, som inte passar in i den traditionella akademiska strukturen av kunskapsutveckling i avgränsade discipliner, eller ämnesområden. Den behöver också utföras i andra organisationer än de akademiska. SKL:s medlemmars verksamheter utgör ett naturligt forum för sådan kollaborativ kunskapsutveckling, eftersom de berör komplexa problem

(som exempelvis multisjuklighet) vilka behandlas genom interprofessionellt arbete som bygger på flera kompetenser och är beroende av många olika kunskapskällor.

Samverkan stärker forskningens kvalitet

SKL vill framhålla nödvändigheten av att arbeta med ett vidgat kvalitetsbegrepp i alla frågor rörande forskning, utveckling och innovation liksom högre utbildning. Det krävs balans mellan den nyfikenhetsstyrda, inifrån vetenskapssamhället initierade forskningen och forskning initierad utifrån samhälleliga behov och prioriteringar.

Samverkan mellan forskare, medarbetare i verksamheter, användare och politiker ger viktiga pusselbitar till en diskussion som löpande måste föras om kvalitet i forskning, utveckling och innovation. Farhågor uttrycks ibland för att ett ökat inflytande från samhällsintressenter utanför akademien och vetenskapssamhället över innehållet i FUI skulle medföra sänkt kvalitet. Internationella studier, inventerade av VINNOVA, ger inget stöd för denna oro. Även bedömd enligt traditionella inomvetenskapliga kvalitetskriterier håller forskning i samverkan hög kvalitet, och nya kvaliteter tillförs dessutom till det vetenskapliga samhället från praktiker och användare.

Digitalisering

En av de starkaste drivkrafterna för tjänsteutvecklingen inom offentlig sektor idag är digitalisering som möjliggörare av morgondagens välfärd. Genom att ta tillvara digitaliseringens möjligheter kan verksamheterna öka sin kvalitet, användarna/medborgarna få mer individanpassade insatser och samhällets resurser användas mer effektivt. Digitaliseringens möjligheter och konsekvenser, och behovet av att utforska dessa skär på tvärs över alla sektorer i välfärden, och de verksamheter förbundets medlemmar står för. Digitaliseringens möjligheter som ett kraftfullt kunskapsstöd för beslut påverkar t.ex. även s.k. ”mjuka” sektorer som hälso- och sjukvård och skola/utbildning. Men digitaliseringen innebär också en helt genomgripande omvandling av förutsättningarna för och tilliten till offentliga verksamheter hos användare/medborgare, och de offentliga uppdragen som sådana.

Högre utbildning, forskarutbildning för yrkesverksamma (kommundoktorander)

SKL anser att det är positivt att regeringen också efterfrågar synpunkter på den högre utbildningen i samband med forsknings- och innovationspolitiska propositionen. Vissa synpunkter anförs här liksom i förbundets remissyttrande över SOU 2015: 70, ”Högre utbildning under tjugo år”. SKL vill framhålla vikten av att se den högre utbildningen i ett helhetssammanhang, och inkludera både den vetenskapliga verksamhet som organiseras i universitets- och högskolesektorn, och grund- och forskarutbildning.

Förbundets medlemmar står i första ledet bland lärosätenas och den högre utbildningens avnämare, och SKL representerar ett mycket viktigt arbetsgivar-

och arbetsmarknadsperspektiv på den högre utbildningen. Ett fungerande högre utbildningssystem borgar för en god kompetensförsörjning så medlemmarnas verksamheter kan bedrivas med hög kvalitet. Allt fler av dessa verksamheter skall också bedrivas på vetenskaplig grund och utifrån beprövad erfarenhet, vilket för upp frågan om god forskningsanknytning både hos praktiskt utövad verksamhet och de utbildningar utövarna av denna genomgår. Förbundets medlemmar ansvarar också redan idag för delar av högre utbildning som verksamhetsförlagd förlagd utbildning (VFU) inom exempelvis vårdutbildningar och pedagogisk utbildning.

SKL anser att det är viktigt att den högre utbildningens utbud organiseras så att kompetensförsörjningen för medlemmarna kan tillgodoses. Grundutbildning, men framför allt forskarutbildning måste organiseras så att den blir mer tillgänglig för att verksamma/anställda inom kommuner, landsting och regioner. Nationella forskarskolor som rekryterar praktiker och/eller kommundoktorander (i analogi med näringslivets industridoktorander) är bra sätt att öka deltagandet i forskarutbildning hos redan verksamma anställda, och skapa fruktbart utbyte mellan vetenskap och samhälle.

Detta kräver dock att den högre utbildningssektorn blir mer mottaglig för de behov SKL:s medlemmar uttrycker som både arbetsgivare och mer allmänt, arbetsmarknadsintressenter. Universitetens och högskolornas autonomi i förening med studenternas efterfrågestyrning av utbudet av högre utbildning innebär att det inte finns något system för att tillvarata samhällets och arbetsgivarnas behov och önskemål Enligt SOU 2015: 70 har det lett till att dimensioneringen av samhällsviktiga grundutbildningar inte fungerar (gäller främst för yrkesverksamhet inom hälso- och sjukvård, social omsorg och utbildning). Samma sak gäller innehållet i forskarutbildning. Som påpekas i SOU 2015: 70, s. 43, var en avsikt med Högskolereformen 1977 att främst lärarutbildningar och utbildningar för socialtjänst, vård och omsorg också skulle få en forskningsanknytning.

Detta har inte realiserats ännu fullt ut trots tillkomsten av nya discipliner (exempelvis socialt arbete, utbildningsvetenskap) och organiseringen av grund- och forskarutbildning inom den statliga universitets- och högskolesektorn. Omständigheten att de nya högskolorna som i flera fall senare erhållit universitetsstatus tilldelas lägre basanslag för forskning än de gamla etablerade lärosätena, bidrar till att obalansen uppehålls.

SKL anser också att mycket mer kan och måste göras av lärosätena själva vad avser tjänstestruktur, meriteringssystem och samverkansstrategier för att gynna användningen av FUI-kompetens och FUI-arbete tillsammans med förbundets medlemmar. Personrörligheten mellan den akademiska sektorn och kommuner, landsting och regioner är ett område där stora förbättringar skulle kunna göras. Detta skulle också kunna göra FUI-arbetet mer jämställt, och förbättra karriärmöjligheterna särskilt för kvinnor och yngre FUI-kompetenta personer.

Prioriterade områden för stöd till forskning, utveckling och innovation

SKL önskar lyfta fram ett antal stora, övergripande områden där förbundets uppfattning är att det behöver satsas medel oavsett om finansieringen går via de statliga forskningsråden eller ej. Prioriteringarna utgår från av förbundet och dess medlemmar identifierade kunskapsluckor eller -behov.

1. Hälso- och sjukvård, omsorg, social välfärd m.m.

Generella utgångspunkter för all FUI inom dessa områden är för SKL att insatserna skall göras utifrån mång- och tvärvetenskapliga utgångspunkter. Inte bara medicinsk vetenskap, utan samhällsvetenskapliga och humanistiska perspektiv är viktiga att utveckla. Övergripande är också att arbetet syftar till en jämlik och jämställd hälso- och sjukvård och samordnas med de olika insatser som sker via de nationella samverkansgrupperna för kunskapsstyrning i hälso- och sjukvården respektive socialtjänsten.

Utökad satsning på klinisk behandlingsforskning

Klinisk behandlingsforskning är viktig för att forskningsresultat skall utvärderas kliniskt och därmed komma till nytta och användning. Endast så skapas värde för patienter, hälso- och sjukvården och i förlängningen samhället. Inför 2012 års forsknings- och innovationspolitiska proposition lyfte SKL behovet av att prioritera området klinisk behandlingsforskning. Följden blev en gemensam satsning från statens och landstingens/regionernas sida. En partssammansatt kommitté administrerad via Vetenskapsrådet (VR) tar emot ansökningar och fördelar medel. I år lägger förbundets medlemmar in 75 Mkr i satsningen. Krav för finansiering är att forskningen täcker aspekter som hälsoekonomi, har tydliga effektmål samt att en implementeringsplan för resultat finns. Avsikten är att de studier som finansieras skall leda till patientnytta inom ca 5 år.

Den kliniska behandlingsforskningens frågeställningar utgår från behov i hälso- och sjukvården, den fyller kunskapsluckor och utvecklar olika behandlingar genom utvärdering av säkerhet, effekter och kostnader. Bevis/incitament samlas för att leda till utfasning av gamla metoder och/eller att nya behandlingar införs. Den kliniska behandlingsforskningen kräver samverkan från flera aktörer; landsting/region, universitet och industripartners (då det är relevant). En ökande andel hälso- och sjukvård bedrivs också idag av kommuner, utanför sjukhusmiljön, och av fler yrkesgrupper än tidigare.

Intresset för klinisk behandlingsforskning är fortsatt mycket stort. En stor andel av de ansökningar om forskningsfinansiering som kommer till Kommittén för

klinisk behandlingsforskning kan inte beviljas anslag, inte på grund av bristande kvalitet utan eftersom anslagen inte räcker till. Det krävs enligt SKL en fortsatt kraftfull satsning på detta område för att hälso- och sjukvården skall kunna utveckla och tillämpa forskningsbaserad kunskap till nytta för patienter. Inriktningen behöver också utvidgas så att exempelvis det psykiska ohälsopanoramats täcks, och vård och omsorg relaterat till detta kan förbättras.

Infrastruktursatsning på biobanker

Forskning baserad på biobanksprov har stor betydelse för kunskapsutvecklingen inom en rad medicinska områden. Tillgång till prov ger förutom den omedelbara nyttan för patientens vård och behandling förutsättningar för forskning som genererar ny kunskap om: diagnostik, diagnosklassifikationer, förbättrade behandlingar och nya läkemedel och vacciner. Cancervården har exempelvis utvecklats avsevärt mycket tack vare tillgången till prov och information om patienterna. Med hjälp av dessa insamlade data har nya läkemedel och behandlingar med individuellt anpassade terapier och förbättrad diagnostik kunnat tas fram. Flera utredningar har gjorts för att föreslå åtgärder för att förbättra forskningens villkor i Sverige. Samtliga lyfter fram biobanksprov som en av hörnstenarna i medicinsk forskning. I januari 2012 skrev SKL och VR under en avsiktsförklaring att verka för en gemensam svensk biobanksinfrastruktur. En projektgrupp har tillsatts med medlemmar från både Nationellt biobanksråd (NBR) och BBMRI.se (Svensk nationell forskningsinfrastruktur för biobankning och analys av biologiska prover).

Gruppen skall ta fram förslag till nationell samordning av rutiner för provtagning, hantering, förvaring och tillgång till prov, standardisering samt gemensamma och standardiserade IT-lösningar.

Målet är att i Sverige skapa en nationell infrastruktur för forskning, utveckling och innovation till gagn för patienter, vårdgivare, forskning, industri och medborgare. Infrastrukturen skall skapas på ett sådant sätt att den också fungerar i samarbeten utanför Sverige.

Sverige har goda förutsättningar för medicinsk forskning, men dagens och framtidens forskning ställer delvis nya krav som det idag saknas infrastruktur för. Om vi vill nå en nationell infrastruktur behövs en tydlig strategi och ett tydligt uppdrag, med avsatta resurser. Det krävs att resurser tillförs landstingens/regionernas biobanksverksamheter för lokalt, regionalt och nationellt genomförande så hög kvalitet på och god tillgänglighet till insamlade prov och patientinformation kan tillgodoses, utan att äventyra patienters integritet.

Nationellt program för utveckling av evidensbaserad socialtjänst

Socialtjänsten står inför en stor utmaning för att möta krav på evidensbaserat arbete. För att åstadkomma detta är anknytning till relevant forskning, utveckling och innovation en grundförutsättning. Det fordrar i sin tur långsiktigt engagemang från statens sida. I SOU 2008: 18, Evidensbaserad praktik inom socialtjänsten – till nytta för brukaren, presenterades ett förslag på ett flerårigt

nationellt program med inriktning på forskning som stödjer utvecklingen av evidensbaserad praktik. Krav på ett sådant program lyftes inför 2012 års forsknings- och innovationspolitiska proposition, men har ännu inte förverkligats varför SKL framför det på nytt.

Ett sådant program är angeläget för alla socialtjänstens verksamhetsområden och ur ett helhetsperspektiv som täcker alltifrån förebyggande insatser/prevention till stöd och riktad behandling/intervention. SKL vill särskilt lyfta verksamhetsområdena stöd till personer med funktionsnedsättning och socialtjänstens stöd för mottagandet av ensamkommande barn/unga.

Ett nationellt program enligt ovan bör innehålla ett antal riktade programstöd vars mottagare bedöms utifrån sedvanliga kriterier på kvalitet och relevans. Klientnära forskning och tvärvetenskaplighet är viktiga inslag. Stöd bör ges till forskning om effekter av specifika metoder/insatser, till forskning som belyser betydelsen av mötet mellan klient och socialarbetare; tillämpningen/omvandlingen av formaliserade kunskaper, metoder, protokoll och dylikt i praktik; samt betydelsen av olika faktorer på samhällelig och strukturell nivå. Vidare behövs forskning om hur vård och omsorg snabbare och lättare kan integrera ny kunskap, och hur en arbetsmiljökultur för ständigt lärande och förbättring av kvalitet kan åstadkommas.

SKL har i den nationella handlingsplanen för den sociala barn- och ungdomsvården ”Stärkt skydd för barn och unga” pekat på behovet av mer forskning och behovet av att vetenskapligt följa utvecklingen av nya arbetsformer. Några exempel på enskilda frågeställningar är: är det verksamt med uppdelningen av myndighetsutövning och insatser? Skyddas fler barn och unga genom en utökad anmälningsplikt, s.k. ”orosanmälan”? Är familjehemsplaceringar bättre än andra insatser/placeringar för utsatta barn? För att utveckla lokal kunskapsbildning behöver det finnas en möjlighet att samtidigt driva försöksverksamhet och lära av erfarenheterna, och beforska denna verksamhetsutveckling. Ytterligare kunskapsluckor och specifika utmaningar finns beskrivna i den refererade handlingsplanen.

2. Utbildning, lärande

Behov av att stärka den praktiska forskningen

SKL menar att en starkare forskningsanknytning spelar en viktig roll för skolans utveckling och resultat. Den praktiska utbildningsvetenskapliga forskningen behöver förstärkas. Anslaget till den Utbildningsvetenskapliga kommittén inom Vetenskapsrådet (VR) bör fördubblas. SKL förespråkar också en ökad budget för fria projektbidrag till FUI-arbete inom utbildningssektorn.

Utbildningsvetenskapliga kommittén (UVK) har idag bara 5 % av VR:s totala budget. Det utbildningsvetenskapliga området är stort, av stort samhällsintresse och står inför stora utmaningar. I de ämnesöversikter som VR:s ämnesråd och kommittéer (ÄRK) tagit fram (VR 2015) framgår att en stor andel ansökningar om finansiering av projekt av mycket hög kvalitet med lovande

forskningsidéer avslås på grund av bristande resurser (jämför situationen för klinisk behandlingsforskning som nämnts tidigare).

Det är angeläget med mer forskning om klassrumssituationer, om undervisningsmetoder, lärares undervisning och elevers lärande. Lärare behöver få bättre tillgång till aktuella forskningsresultat gällande enskilda ämnen, allmän- och ämnesdidaktik, och förhållningssätt mellan lärare och elev för att kunna bedriva bästa möjliga undervisning. Skolledare behöver kunskap om styrning och ledning av lärande organisationer. Det behövs mer forskning som fungerar som ett direkt stöd för alla som arbetar i skola och utbildning.

Underlätta kompetensutveckling och forskning för yrkesaktiva lärare och skolledare

För att forskningen skall vara relevant för skolans vardagliga verksamhet och stärka utbildningens bas i ett vetenskapligt förhållningssätt behöver fler yrkesverksamma lärare finnas både i utbildningens och forskningens praktik. Ett sätt är att permanenta forskarskolor och på så sätt underlätta forskarutbildning av praktiskt yrkesverksamma. Inrättandet av lektorstjänster är en viktig pusselbit. Tjänster i skola och utbildningssektor behöver i högre utsträckning innehålla möjligheter till egen forskning. Det ger forskarutbildade lärare incitament att stanna kvar i praktiken och borgar för att forskningsfrågor har en bas i den ordinarie verksamheten. Ett sätt att lösa detta är att inrätta avtal mellan lärosäten och skolhuvudmän, som en spegling av de ALF-avtal som finns inom hälso- och sjukvården. Uppsala, Karlstads och Göteborgs universitet har lämnat en skrivelse till utbildningsdepartementet där de efterfrågar en modell för ett sådant samverkansavtal. SKL stödjer detta önskemål och deltar gärna i det fortsatta arbetet med att utveckla en sådan modell.

3. Integration

Just nu söker sig många flyktingar till Europa och Sverige i synnerhet. Det ställer samhället inför mycket stora utmaningar. I samverkan med statliga myndigheter måste kommuner, landsting och regioner erbjuda insatser som gör att de nyanlända snabbt kan etablera sig i lokalsamhället och få fotfäste på arbetsmarknaden.

För att bättre lyckas med detta krävs mer kunskap om vilka metoder och arbetssätt som är framgångsrika medel för integration. Det behövs också mer omfattande kunskaper om andra länders erfarenheter och vilka utgångspunkter och kunskaper de bygger på. Dessa behöver i sin tur utvärderas och överföras till den svenska kontexten. I detta sammanhang är en förstärkt, verklighetsnära forskning inom området integration av avgörande betydelse. Med en sådan skulle det viktiga arbetet att underlätta inträdet i lokalsamhället stärkas, vilket får stor betydelse främst för dem som söker sig till Sverige men också de verksamheter SKL:s medlemmar står för.

4. Kultur

SKL anser att det på kulturområdet behövs mer forskning om barns och ungdomars deltagande i och utövande av kultur; kulturella näringar och dessas betydelse för tillväxt och regional utveckling samt integrationen av kultur i stads- och samhällsbyggande. Liksom när det gäller all annan högre utbildning är det viktigt att universitetens och högskolornas utbildningsutbud inriktat på yrkesverksamhet inom kultursektorn utformas med lokala och regionala kompetensbehov i åtanke, för att tillgodose relevans och aktualitet.

5. Tillväxt och regional utveckling

Behov av fler regionala strategier för forskning, utveckling och innovation

Forskning, utveckling och innovation ses idag som en stark tillväxtmotor, såväl globalt som inom EU:s tillväxtstrategi Europa 2020, och nationellt. Många landsting/regioner har FoU-strategier idag och behov finns av att bredda dem till att inkludera innovation i enlighet med den breda definition av detta som tagits upp tidigare. Kommuner har också utvecklat forskningsprogram för att ge sina verksamheter grund i vetenskap och beprövad erfarenhet, och driver innovativ verksamhetsutveckling inom olika ansvarsområden. Det finns också behov av att följa utfallet och omsättningen av den här typen av satsningar i syfte att skaffa en bättre och mer empiriskt baserad kunskap om samspelet mellan forskning, utveckling och innovation och samhället i stort.

Frukterna av regionala FUI-satsningar är i många fall också högst relevanta även på nationell nivå, men delvis på grund av forsknings- och innovationspolitikens begränsade inriktning på den statliga universitets- och högskolesektorn är det svårt att samordna regionala och nationella satsningar. En annan försvårande omständighet är att statlig finansiering organiseras i projektform, under en begränsad tid, sällan mer än tre år. SKL önskar en mer långsiktig finansiering, genom ett utlysningförfarande där intresserade regioner/landsting och kommuner direkt kan ansöka om medel.

Alternativt kan man tänka sig att satsningen genomförs som ett FUI-programstöd direkt till samtliga regioner/landsting. I båda fallen är en långsiktighet i satsningarna av stor vikt.

Förstärkt infrastruktur för innovation i offentlig sektor

Förändringarna av den regionala och lokala infrastrukturen för FUI som nämnts tidigare pekar på att det utvecklingsarbete som delvis finansierats av staten genom tidsbegränsade satsningar via forskningsfinansiären VINNOVA haft effekt. För att stödja utvecklingen av en innovationsfrämjande infrastruktur hos medlemmarna vill SKL att staten tillsammans med kommun- och landstingssektorn initierar ett femårigt program för att öka innovationsförmågan i offentlig verksamhet. Programmet bör ha en statlig grundfinansiering på 200 miljoner kronor/år och stimulera uppbyggnad och etablering av ett kompetenscentrum för innovation i offentlig verksamhet, stimulera test- och demonstrationsmiljöer samt stärka beställarkompetensen vid

innovationsupphandling. Ytterligare förslag specificeras i SKL:s positionspapper ”En innovationsvänlig offentlig verksamhet”.

Universitets och högskolors betydelse för regional utveckling

Sedan 1990-talets slut har uppgiften att samverka med det omgivande samhället vilat på universitets- och högskolesektorn. Samverkan har pekats ut som det huvudsakliga sättet att nyttiggöra FUI. Krav har också ställts på att forskningens resultat skall nyttiggöras i högre utsträckning genom spridning och implementering utanför det vetenskapliga samhället. SKL föreslog inför 2012 års forsknings- och innovationspolitiska proposition att detta behövde bli föremål för satsningar av olika slag. De medel staten anslagit för att stimulera detta har dock kanaliserats som öronmärkta utvecklingsanslag direkt till lärosätena och inte tillgängliggjorts för andra intressenter, som t.ex. näringslivet och SKL:s medlemmar.

Den pågående utredningen om ledningsstrukturen inom universitet och högskolor föreslår heller inte någon given representation för allmänna samhällsintressen, som SKL:s medlemmar, i styrelserna för dessa.

Tidigare har Vetenskapsrådet (VR) visat att meriteringssystemet inom akademien inte gynnar samverkan. SKL har i flera olika sammanhang konstaterat att universitets och högskolors tjänstestruktur och/eller rekryteringsarbete inte tillvaratar möjligheterna att samverka. Flera studier som publicerats under 2014-2015 utförda på uppdrag av VINNOVA pekar på att universitets- och högskolesektorn ännu har stora svårigheter att arbeta med systematisk, långsiktig samverkan. Regionala universitet och högskolor är en nationell resurs som skulle kunna bidra till samhällsnytta för Sverige som kunskaps- och forskningsnation. Forskning om universitets och högskolors roll för regional utveckling och tillväxt, ger inga entydiga svar. SKL efterlyser därför mer forskning om det lokala och regionala FUI-systemets faktiska utveckling, och specifikt akademiens roll i detta.

2016 års forsknings- och innovationspolitiska proposition

Sveriges Kommuner och Landstings underlag

SKL:s styrelse antog den 23 oktober 2015 ett underlag för 2016 års forsknings- och innovationspolitiska proposition.

Centrala frågor kring finansieringen av forskning och innovation som är relevanta för kommuner, landsting och regioner lyfts fram. SKL tar också upp behovet av en förändrad inriktning på nationell forsknings- och innovationspolitik utifrån sina medlemmars perspektiv och intressen. Områden där förbundet ser behov av kunskapsutveckling ringas in, och förslag till prioriteringar görs.

Upplysningar om innehållet
Eva Marie, Rigné, eva.marie.rigne@skl.se

© Sveriges Kommuner och Landsting, 2015
Beställningsnummer: 5403
Text: Eva Marie Rigné

Beställ eller ladda ner på webbutik.skl.se. Beställningsnummer 5403.